

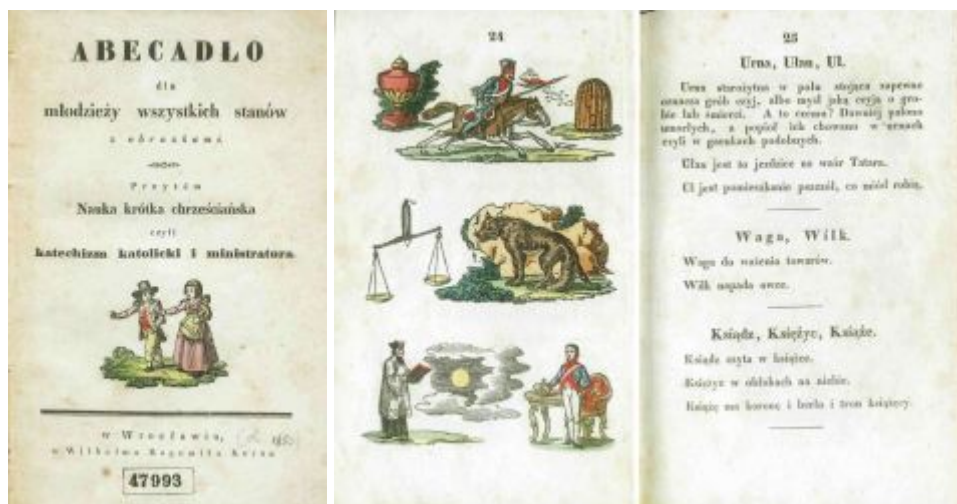
Jacek Czarnik
Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wałbrzychu

Elementarze prapradziadków 1800–1955

Wystawa w Galerii Książki

Na tej wystawie z pewnością znajdą dla siebie coś ciekawego zarówno dzieci, jak i ich rodzice i dziadkowie. Ekspozycja ukazuje ponad 100 elementarzy polskich z okresu obejmującego lata 1800-1955 od dziewiętnastowiecznych groszówek i abecadlników, łączących najczęściej naukę czytania z poznawaniem katechizmu i ministrantury do wspominanych do dziś z rozrzwinieniem elementarzy Mariana Falskiego.

Pierwsza książka do nauki czytania - jakież to pole do popisu dla pedagogów i wychowawców! Już w pierwszych zdaniach, które maluch przeczyta, mogą zawrzeć ważne prawdy, które ukształtują jego charakter i postawę. Takich pozytywnych umoralniających treści jest w tych książeczkach, zwłaszcza z pierwszej połowy XIX w., nieprzebrana ilość. Przybierają postać wierszyków, zagadek, szarad, pouczających opowiadań albo objaśniających zawiłości życia i świata, rozmów ojca z synem lub matki z córką.



Abecadło dla młodzieży wszystkich stanów z obrazkami, Wrocław [ok. 1850].

Wraz z lekturą elementarza rozpoczyna się także edukacja obywatelska - autorzy starają się pobudzić w małych Polakach uczucia patriotyczne - niestety, starania te często trudno nazwać inaczej niż polityczną indoktrynacją. W podręcznikach z okresu zaborów autorzy starają się rozbudzić bardziej miłość do domu panującego niż do ojczyzny, zamieszczają opowiadania z życia cesarza i hymny na jego cześć.

W dziedzinie kształtowania poprzez elementarze postawy politycznej uczniów, miejsce szczególne zajmuje Marian Falski - autor skądinąd znakomity, o czym świadczy fakt, że z jego podręczników korzystało wiele pokoleń. Jego pierwszy elementarz ukazał się już w 1910 r. Trudno jednak pominąć fakt, że w edycjach międzywojennych tej książki, sprawność czytania ćwiczy się na tekstach o marszałku Józefie Piłsudskim i Ignacym Mościckim.



Marszałek Piłsudski i Prezydent Mościcki w elementarzach z lat 30. XX w.

W wydaniu z 1952 roku ich miejsce zajmuje Bolesław Bierut, pochwała spółdzielni produkcyjnych i pochod pierwszomajowy.

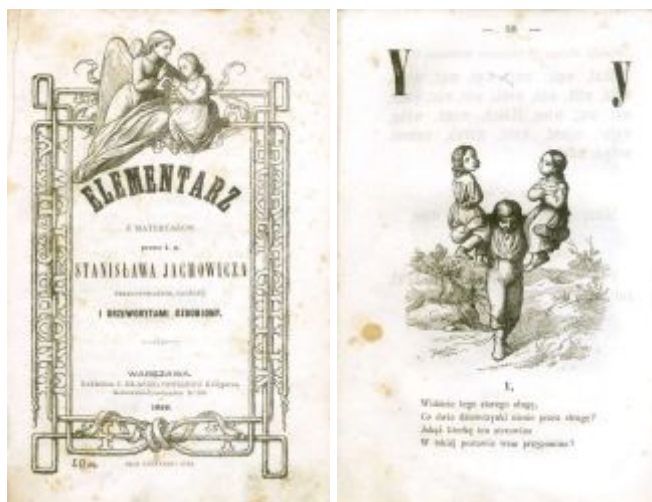


Marian Falski, Elementarz, Warszawa 1952.

Stosunkowo młodym zjawiskiem jest, nazwijmy to tak - "elementarz dla każdego". Jeszcze w 1946 r. ukazywały się dwie edycje elementarza Falskiego - jedna dla szkół wiejskich i druga dla szkół miejskich. W wieku XIX różnicowanie było jeszcze większe. Na wystawie pokazano np. elementarze dla panien dobrze urodzonych i dla chłopców wiejskich, dla samouków, "dla dzieci niechodzących do szkoły", dorosłych analfabetów, a także dla mniejszości narodowych (np. elementarz polski "dla młodzi starozakonnej" czy elementarz polski dla dzieci niemieckich).

Dopiero rzut oka na historyczny rozwój tego typu podręcznika pozwala dostrzec nieustające poszukiwania najlepszej metody nauczania podstaw czytania i pisania - na wystawie znalazły się m.in. elementarze obrazkowe, historyczne, ułożone "metodą wyrazową" czy "zdaniową", elementarze do szybkiej nauki czytania i pisania, a nawet *Abecadlnik gimnastyczny*, który w czytankach odwoływał się wyłącznie do rozmaitych gier i zabaw.

Są również książeczki do nauki czytania opracowane w sposób specjalny przez Stanisława Jachowicza (autora *Chorego kotka*) i Helenę z Tańskich Hoffmanową - pierwszych polskich pisarzy, którzy pisali specjalnie dla dzieci i w ten sposób zdobyli niezwykłą popularność.



Elementarz z materyałów ś.p. Stanisława Jachowicza, Warszawa 1859.

Obok karty tytułowej stroniczka z zabawnym wierszykiem pod rycinką:

*Widzicie tego starego sługę,
Co dwie dziewczynki niesie przez strugę?
Jakąż literkę ten starowina
W takiej postawie wam przypomina?*

W tych niepozornych podręcznikach odbijają się także charakterystyczne dla różnych epok style artystyczne - na wystawie można zobaczyć m.in. ciekawe ryciny ilustracyjne z początku XIX w., a także wiele przykładów ilustracji międzywojennej, która była już kształtowana w pełni świadomie jako ilustracja wspomagająca proces nauczania. Świetne rezultaty osiągnęli na tym polu ilustratorzy elementarzy Falskiego, m.in. Kamil Mackiewicz, Stanisław Bobiński, Waław Borowski czy Jan Miklaszewski.

Elementarze - zjawisko barwne, frapujące różnorodnością, odbijające w szczególny sposób zawirowania historii, zmiany w świadomości Polaków, ale i zapomniane już szczegóły życia codziennego. Okazję do jego poznania stwarza wystawa w Galerii Książki, urządzona w oparciu o zbiory Biblioteki Ossolineum we Wrocławiu i Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego.

Jacek Czarnik

Galeria Książki (Wałbrzych, Rynek 9) jest czynna od poniedziałku do piątku w godz. 10.00 - 18.00 oraz w soboty od 10.00 do 15.00. Wstęp wolny.
Wystawa będzie czynna do końca marca 2004 r.



Elementarze prapradziadków : Wystawa w Galerii Książki / Jacek Czarnik// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 3/2004 (54) marzec. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2004. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2004/54/czarnik.php>. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187